

УДК: 616.31-053.82:378.14/.6

*ІРИНА ЧУБІЙ,
кандидатка медичних наук, доцент, кафедра стоматології
післядипломної освіти, Івано-Франківський національний
медичний університет
ORCID iD 0000-0001-9368-0874
irynachubii@gmail.com*

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ФАХІВЦІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

*IRYNA CHUBII,
Candidate of Medical Sciences, Associate Professor,
Department of Dentistry, Postgraduate Education,
Ivano-Frankivsk National Medical University*

COMPETENCE APPROACH AS A FACTOR OF PROFESSIONAL FORMATION OF PROFESSIONALS IN THE SYSTEM OF HIGHER MEDICAL EDUCATION

У статті здійснено аналіз компетентнісного підходу як чинника професійного становлення фахівців у системі вищої медичної освіти; узагальнено відомості про ключові дефініції вищої медичної освіти. З'ясовано сутність понять "компетентність", "компетенція", "компетентнісний підхід", що передбачає підвищення професійної та педагогічної кваліфікації викладачів і підготовки студентів медичних закладів до професійної діяльності.

Ключові слова: медична освіта, компетентність, компетенція, компетентнісний підхід, фахова підготовка, зміст освіти.

Summary. The article analyzes the competence approach as a factor in the professional development of specialists in the system of higher medical education, summarizes information on key definitions of higher medical education, clarifies the essence of "competence", "competence", "competence approach", which involves improving professional and pedagogical qualification of teachers

and preparation of students of medical institutions for professional activity.

Key words: medical education, competence, competence, competence approach, professional training, content of education. medical education, competence, competence, competence approach, professional training, content of education.

Мета: здійснити аналіз компетентнісного підходу як чинника професійного становлення фахівців у системі вищої медичної освіти, простежити його застосування в системі вищої медичної освіти як одного із засобів підвищення фахової та педагогічної кваліфікації викладачів і, як наслідок, належної професійної підготовки студентів медичних закладів освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Одним із стратегічних завдань реформування змісту освіти є оптимальне поєднання класичної спадщини минулого і сучасних досягнень наукової думки, її органічний зв'язок з вітчизняною історією, культурою та педагогічним досвідом. Разом з тим пріоритетним напрямом модернізації системи вищої медич-

ної освіти є нагальна потреба підвищення якості підготовки медичних кадрів, а також професійного рівня викладачів, розвитку їх педагогічної компетентності в умовах вищого медичного навчального закладу відповідно до вимог, цілей і завдань національної освіти як складової європейського освітнього простору. Адже трансформація системи охорони здоров'я неможлива без змін у медичній освіті, оскільки саме від знань і кваліфікації лікаря, здобутих під час навчання, значною мірою залежить життя і здоров'я пацієнта.

З метою поступального розвитку вищої медичної освіти на засадах євроінтеграції та її реформування відповідно до потреб медичної галузі схвалена Концепція розвитку вищої медичної освіти в Україні (2007), яка спрямована на підвищення якості підготовки медичних фахівців, вирішення кадрових проблем галузі, забезпечення конкурентоспроможності випускників вищої медичної школи на вітчизняному та міжнародному ринках праці (*Концепція розвитку вищої медичної освіти, 2007*). У 2019 році Уряд схвалив Стратегію розвитку медичної освіти – документ,

який передбачає комплексний підхід до змін у медичній освіті, дозволить у найближчі десять років втілити фундаментальні зміни і повністю змінити підхід до відбору, навчання і професійного становлення українських медиків. На думку її творців, це "покрокова інструкція на 10 років, яка дозволить здійснити справді докорінні, а не номінальні зміни в медичній освіті" (*Стратегія розвитку медичної освіти, 2019*).

Головною метою стратегії стало підвищення конкурентноспроможності вищої медичної освіти і внаслідок цього підвищення якості надання медичних послуг. Основними завданням бачиться реалізація таких напрямів:

- підвищення якості вищої медичної освіти;
- якісна зміна післядипломної освіти;
- ефективне фінансування та управління медичних університетів;
- зміна академічної культури, розвиток наукових досліджень (*Стратегія розвитку медичної освіти, 2019*).

Актуальність даного дослідження зумовлена зміною парадигми сучасної вищої освіти, основою якої став компетентнісний підхід до підготовки спеціалістів, які відповідали б основним запитам роботодавців і суспільства. Саме виходячи з компетентностей, якими повинен володіти випускник закладу вищої освіти, необхідно вибудовувати навчальний процес, визначати його основні цілі та обирати методи й інструменти навчання. Такий підхід не лише наблизить національну вищу освіту до європейських і світових стандартів, а й зробить її цікавою, сучасною та результативною.

Аналіз досліджень і публікацій.

Питання компетентнісного підходу як чинника професійного становлення фахівців у системі вищої освіти знайшли своє втілення у роботах Н. Бібик, І. Драч, О. Заблоцької, І. Зязюна, Н. Мачинської, С. Сисоевої та інших. Значний інформаційний матеріал із проблеми дослідження містять праці Н. Єрмоєнко, А. Мигаль, Ю. Поляченко, І. Радзівської, Н. Трамбовецької. Однак аналіз ком-

петентнісного підходу як чинника професійного становлення фахівців у системі вищої медичної освіти у світлі реалізації Стратегії розвитку медичної освіти та викликів, що поставили перед нею в сучасних умовах, окремо не здійснювався. Це й зумовило предмет нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підготовку майбутнього фахівця ми розглядаємо як процес, спрямований на формування в нього системи базових і професійних компетентностей, серед яких: ключові (соціальні, комунікативні, загальнокультурні, когнітивні), загальні (мовні, мовленнєві, валеологічні, екологічні), поліфункціональні (інформаційні, предметні, міжпредметні, психолого-педагогічні, науково-методичні, конструктивно-технологічні, операційно-педагогічні, рефлексивно-педагогічні, креативні, кваліметричні), що слугують необхідною умовою формування сучасного фахівця-медика.

Необхідність реалізації компетентнісного підходу зумовлена тим, що в сучасних соціально-економічних умовах поставлена мета досягти нової якості освіти, яка відповідає сучасним потребам суспільства, а також розуміння безперспективності екстенсивного шляху вирішення проблеми за рахунок збільшення обсягу знань. Саме тому вважаємо доцільним проаналізувати поняття "компетенція", "компетентність", "професійна компетентність".

У психолого-педагогічній літературі поняття "компетентність" поширилось відносно недавно. З кінця 80-х років у вітчизняній науці з'являється спеціальний напрям – компетентнісний підхід в освіті. Уведення терміна "професійна компетентність" зумовлене широтою його змісту, інтегративною характеристикою, що об'єднує такі поняття, як "професіоналізм", "кваліфікація", "професійні здібності" тощо.

Компетентність – слово іншомовного походження, яке походить від латинського "competentio", "compeo", що означає: досягаю, відповідаю, підходжу. Словник іншомовних слів визначає це поняття як поінформованість, обізнаність, авто-

ритетність. Тлумачний словник української мови слово "компетентний" трактує як обізнаний у певній галузі, знаючий; той, що за своїми знаннями або повноваженнями має право робити, вирішувати що-небудь (*Новий тлумачний словник української мови, 2007; Окоп, 2004; Професійна освіта: словник, 2000*). Термін "компетентність" розглядають у науковій літературі як інтегративну особистісну характеристику, що визначає функціональну готовність до певної діяльності, містить сукупність знань, умінь, навичок, особистісних якостей. У дослідженнях констатовано, що категорія "компетентність" є ширшою за поняття "знання, уміння, навички", охоплює не тільки когнітивну і операційно-технологічну, а й аксіологічну, мотиваційну, соціальну та поведінкову сфери особистості фахівця (*Мачинська, 2013*).

Компетентність, будучи властивістю індивіда, існує у різних формах: рівень уміння, способу особистісної самореалізації (звичка, спосіб життєдіяльності, захоплення), деякого досвіду саморозвитку особистості або форми прояву здібності тощо. Компетентність – це спосіб існування знань, умінь, освіченості, що сприяє особистісній самореалізації, знаходженню особистістю свого місця в суспільстві, у результаті чого освіта виступає як високо мотивована в реальному розумінні особистісно орієнтована, яка забезпечує максимальну затребуваність особистісного потенціалу, визнання особистості оточуючими й усвідомлення нею самою власної значущості (*Окоп, 2004, с. 185*).

На думку О. Заблоцької, компетенція – це інтегрована особистісно діяльна категорія, яка формується під час навчання в результаті поєднання початкового особистого досвіду, знань, способів діяльності, умінь, навичок, особистісних цінностей і здатності їх застосування у процесі продуктивної діяльності стосовно кола предметів і процесів певної галузі людської діяльності. Аналізуючи поняття "компетенція" на основі філософських і психолого-педагогічних літературних джерел, можна виокремити основні його елементи: по-

чатковий особистий досвід (передбачає досвід пізнавальної діяльності; досвід здійснення відомих способів діяльності; досвід творчої діяльності; досвід емоційно-ціннісних взаємин тощо); знання (перевірений суспільно-історичною практикою та засвідчений логікою результат процесу пізнання дійсності, адекватне її відображення у свідомості людини); уміння (оволодіння прийомами застосування засвоєних знань і способів діяльності на практиці; знання людини в дії); навички (уміння розв'язувати задачі, доведені до автоматизму); способи діяльності (дії); особистісні цінності (зацікавленість у діяльності, без якої неможливе її здійснення); здатність (якість особистості, яка зумовлює її спроможність до успішного виконання певного виду діяльності) (Заблоцька, 2008).

Як зазначає І. Зязюн, компетентність – це характеристика людини в результаті оцінки ефективності (результативності) її дій, спрямованих на розв'язання певного кола важливих для цього соціуму завдань (проблем); знання, навички, здібності, мотиви, цінності та переконання розглядаються як можливі складники компетентності, але ще не роблять людину компетентною (Зязюн, 2005, с. 6). Поняття "компетентність", "компетенція", "професійна компетентність" – провідні категорії компетентнісного підходу (лат. *competentis* – належний, відповідальний), який передбачає аксіологічні, мотиваційні, рефлексивні, когнітивні, операційно технологічні та інші результати навчання, які відображають набуття не тільки знань, умінь і навичок, а й досвіду емоційно-ціннісного ставлення до дійсності (Новий тлумачний словник української мови, 2007, с. 245).

Отже, можна стверджувати, що компетентнісний підхід – це методологічна орієнтація в педагогічній діяльності, яка акцентує на результатах освіти, що розглядається як здатність людини діяти в різноманітних проблемних ситуаціях, а також одна з підстав оновлення сучасної освіти, що дає змогу ліквідувати розрив між когнітивним, діяльнісним та особистісним рівнями розвитку

майбутнього фахівця.

Опираючись на положення та провідні напрями реалізації законів України "Про вищу освіту", "Про освіту", Національної доктрини розвитку освіти України в XXI ст., Стратегію розвитку медичної освіти, слід зазначити, що сучасна система освіти потребує підготовки фахівців інноваційного типу, здатних до постійної самоосвіти та професійного самовдосконалення, спроможних реалізувати освітні стандарти, упроваджувати новітні педагогічні технології. Сучасні вимоги до професійної компетентності медичних кадрів зумовлюють пошук основних механізмів підвищення ефективності їх фахової підготовки. Європейська орієнтація України та входження її до європейського освітнього і наукового поля зокрема зацентровує на якісній, універсальній підготовці конкурентоспроможного випускника та його адаптованості до ринку праці, на особистісній орієнтованості освітнього процесу, його інформатизації, визначальній важливості освіти в забезпеченні сталого людського розвитку.

У цьому контексті доцільно звернутися до методичного посібника "Компетентнісний підхід у медичній освіті", який, на наш погляд, є прикладом того, як можна перекласти абстрактно сформульовану компетентність безпосередньо в освітній процес. Його структура містить такі розділи: "Компетентнісний підхід у навчанні" (сутність поняття; світовий контекст; практична робота з компетентнісним підходом), "Конструктивне узгодження" (результати навчання; освітня діяльність; оцінювання; конструктивне узгодження в дії), "Компетентності в дії", "Приклади методів для розвитку компетентностей" (лекція із залученням студентів; робота у групах з матеріалом; програвання розмови з пацієнтом; акваріумна дискусія; робота з кейсами, або метод клінічних завдань; рефлексивний щоденник) і глосарій. Так, до компетентностей лікарів сімейної медицини автори посібника відносять надання екстреної допомоги, здатність до ведення медичної документації, здатність до визначення принципів і характеру лікування

захворювання, використовувати людиноцентрований підхід як основу філософії взаємин з пацієнтом, орієнтація на громаду, холістичний (цілісний) підхід (Мигаль, Грамбовецька, Єрмоєнко, 2021). Ґрунтовний аналіз кожної з перелічених компетентностей, викладений у посібнику, дає змогу дійти висновку про компетентнісний підхід як невід'ємну складову викладацької майстерності в медичній освіті, оскільки це не тільки законодавчо визначена потреба, а й запорука того, що випускники й випускниці медичного закладу вищої освіти будуть володіти якісними знаннями й уміннями, а також практикуватимуть зі ставленнями, що відповідають сучасним потребам медичної галузі й очікуванням пацієнтів (Мигаль, Грамбовецька, Єрмоєнко, 2021, с. 77).

Висновки з дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Закон України "Про вищу освіту" регламентує першочергову мету вищої освіти – підготовку конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях (Про вищу освіту, 2017). Тому впровадження компетентнісного підходу у вищій медичній школі є одним з важливих концептуальних положень оновлення змісту освіти, а професійна компетентність майбутніх медичних працівників – показник професіоналізму та фахової майстерності, основою формування яких є базова медична освіта. Реалізуючись через ключові компетенції у професійній (медичній) освіті, компетентнісний підхід передбачає належну готовність випускника до майбутньої професійної діяльності та відповідно високу фахову і педагогічну компетентність викладача.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Заблоцька, О. (2008). Компетентнісний підхід як освітня інновація: порівняльний аналіз. *Вісник Житомирського державного університету*, 40, 63–68.

Зязюн, І. (2005). Філософія поступу і прогнозу освітньої системи. Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи. Київ. С. 10–18.

Концепція розвитку вищої медичної освіти. Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0522282-08#Text>

Мачинська, Н. (2013). Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю. Львів: ЛьвДУВС. 416 с.

Мигаль, А., Трамбовецька, А., Єрбоменко, Н. та ін. (2021). Компетентнісний підхід у медичній освіті. Київ. 78 с.

Національна доктрина розвитку освіти. Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002. Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.

Новий тлумачний словник української мови. (2007). Київ: Аконіт, 864 с.

Окон, W. (2004). Nowy słownik pedagogiczny. Warszawa: Zak. 486 s.

Про вищу освіту Закон України. Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

Про освіту. Закон України. (2018). Київ: Алерта. 120 с.

Професійна освіта: словник. (2000). Київ. 380 с.

Уряд ухвалив Стратегію розвитку медичної освіти. Режим доступу <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-uhvaliv-strategiyu-rozvitku-medichnoyi-osviti>
[https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-](https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-uhvaliv-strategiyu-rozvitku-medichnoyi-osviti)

[uhvaliv-strategiyu-rozvitku-medichnoyi-osviti](https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-uhvaliv-strategiyu-rozvitku-medichnoyi-osviti)

REFERENCES

Zablocjka, O. (2008). Kompetentnistnyj pidkhd jak osvitnja innovacija: porivnjajnyj analiz, (Competence approach as an educational innovation: a comparative analysis). *Visnyk Zhytomyrskogho derzhavnogho universytetu*, 40, 63–68. [in Ukrainian].

Zjazjun, I. (2005). Filosofija postupu i prohnozu osvitnoji systemy. *Pedagoghichna majsternistj: problemy, poshuky, perspektyvy*. (Philosophy of progress and forecast of the educational system). Kyiv. S. 10–18. [in Ukrainian].

Koncepcija rozvytku vyshhoji medychnoji osvity (The concept of development of higher medical education). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0522282-08#Text> [in Ukrainian].

Machynsjka, N. (2013). *Pedagoghichna osvita maghistrantiv vyshhykh navchalnykh zakladiv nepedagoghichnogho profilju* (Pedagogical education of undergraduates of higher educational institutions of non-pedagogical profile: monograph). Ljviv: LjvDUVS. 416 s. [in Ukrainian].

Myghalj, A., Trambovecjka, A., Jerjomenko, N. ta in. (2021). *Kompetentnisnyj pidkhd u medychnij osviti* (Competence approach in medical education: a manual) Kyiv. 78 s. [in Ukrainian].

Nacionaljna doktryna rozvytku osvity. *Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 17 kvitnja 2002 r. № 347/2002* (National Doctrine of Education Development: Decree of the President of Ukraine of April 17, 2002. № 347/2002). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>. [in Ukrainian].

Novyj tлумачnyj slovnyk ukrajinskoji movy. (2007) (New explanatory dictionary of the Ukrainian language). Kyiv: Akonit, 864 s. [in Ukrainian].

Okon, W. (2004). *Nowy słownik pedagogiczny* (Nowy słownik pedagogiczny). Warszawa: Zak. 486 s. [in Poland].

Pro vyshhu osvitu. *Zakon Ukrainy* (On higher education. Law of Ukraine). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian].

Pro osvitu. *Zakon Ukrainy*. (2018). (On education: Law of Ukraine). Alerta, 120 s. [in Ukrainian].

Profesijna osvita: slovnyk. (2000). (Professional education: dictionary). Kyiv. 380 s. [in Ukrainian].

Uряд uхвалив Стратегію розвитку медичної освіти (The Government has approved the Strategy for the Development of Medical Education). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-uhvaliv-strategiyu-rozvitku-medichnoyi-osviti>
<https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-uhvaliv-strategiyu-rozvitku-medichnoyi-osviti>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла 24. 11. 2021 р.

